

// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD



**DOBA
TRVÁNÍ**
60 min

CÍLE LEKCE

- Žáci poznají možné dopady obchodu v případě nerovnoměrně rozdělených zdrojů.

ZAŘAZENÍ LEKCE DO RVP (PRŮŘEZOVÁ TÉMATA)

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

ZAŘAZENÍ DO PŘEDMĚTU

Občanská výchova/ZSV
Zeměpis

VĚK: 11 – 17 let
STÁT: Česká republika
JAZYK: čeština
AUTOR LEKCE: Christian Aid (The Trading Game, London (UK), 1980)

VÝUKOVÉ METODY

Simulační hra
Skupinová práce
Diskuze

ZÁKLADNÍ INFORMACE K TÉMATU

- <https://getupandgoals.cz/temata/mezinarodni-nerovnost/>

OBSAHOVÁ VÝCHODISKA TÉMATU

- <https://getupandgoals.cz/vychodiska-temat/>

VÝUKOVÉ CÍLE VÝCHODISKA

- Žáci uvedou příklady, jak minulé a současné mezinárodní vztahy ovlivňují globální nerovnost.



// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD



POSTUP:

Potřeby: Plakát znázorňující tvary, jejich rozměry a ceny (viz příloha – tabulka č. 5-3), plakát stanovující ceny zdrojů (viz příloha – tabulka č. 5-4), listy papíru formátu A4, tužky, nůžky, kružítko, pravítka, bankovky v hodnotě 5 a 10 vyrobené z prožků papíru.

Než žáci vejdou do třídy, učitel musí připravit scénu hry následujícím způsobem. Po třídě rozmístí stolky pro čtveřice žáků, na každý stůlek připraví „zdroje“. Jejich množství a složení se liší stůlek od stolu. Například na stolku č. 1 mohou ležet dva listy papíru a bankovka v hodnotě pět jednotek, na stolku č. 2 čtyři listy papíru, nůžky a bankovka v hodnotě deset jednotek, na stolku č. 3 mohou ležet dva listy papíru, pravítko, nůžky a bankovka v hodnotě dvacet jednotek, na stolku č. 4 jeden list papíru, dvoje nůžky, dvě kružítko a bankovky v hodnotě 50 jednotek, na stolku č. 5 šest listů papíru, dvoje nůžky, dvě kružítko, dvě pravítka a bankovky v hodnotě 80 jednotek, na stolku č. 6 šest listů papíru, dvoje nůžky tři pravítka a bankovky v hodnotě 100 jednotek. Množství „zdrojů“ se může lišit podle toho, jaký materiál má učitel k dispozici. Je však naprosto nezbytné zachovat nerovnoměrné rozdělení zdrojů. (Poznámka překladatele: autor této simulace, Christian Aid, doporučuje nepřidělovat zdroje náhodně, ale vytvořit tři skupiny států: 1. Státy s vyspělou technologií, dostatkem kapitálu a nedostatkem přírodních zdrojů – odpovídající realitě průmyslových zemí – které ve hře dostanou nadbytek nástrojů – nůžek, tužek, pravítek, kružitek – a žádné, nebo minimální množství přírodních zdrojů, tedy listů papíru. 2. Státy původně bez technologií a kapitálu, ale s nadbytkem přírodních zdrojů – odpovídající realitě například arabských zemí těžících ropu – které ve hře dostanou minimum technologie, ale nadbytek listů papíru. 3. Země, které nemají nebo doposud neobjevily na svém území žádné výrazné zásoby nerostných surovin a ani nemají potřebný kapitál a technologie – což odpovídá realitě mnoha chudých rozvojových zemí.)

Omezené množství dalších zdrojů si může nechat učitel v „bance“ a za stanovené ceny může zdroje a technologie prodávat. Obchodovat lze i mezi jednotlivými skupinami a ceny se řídí dohodou. Ceníky a rozměry tvarů by měly být volně přístupné všem žákům.

Jakmile žáci vstoupí do místnosti, mají se po čtyřech posadit ke stolkům. Jejich úkolem bude vyrábět kterékoliv tvary znázorněné na plakátu 5-3 (v předepsané velikosti a kvalitě). Banka je od nich bude vykupovat a dostanou za ně odpovídající částky v peněžních jednotkách. Tvary musejí mít přesně stanovené rozměry a bankéř může nekvalitní výrobky odmítnout nebo za ně nabídnout nižší cenu.

Cvičení by bez přerušení mělo probíhat po určitou stanovenou dobu, nebo dokud nebudou spotřebovány všechny zdroje. Na konci hry si skupiny sečtou svoje finanční zdroje a učitel vyhlásí vítěze. Následuje diskuze v celé skupině.



// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD



POSTUP:

Použití

Cvičení pravděpodobně vyvolá silný pocit nespravedlnosti u skupin s menším počtem zdrojů, který bude narůstat s tím, jak budou skupiny s větším počtem zdrojů získávat stále větší náskok. Na počátku diskuze můžeme tedy dát volný průchod pocitům hráčů. Výroky a slova používaná „vítězi“ i „poraženými“ v této fázi diskuze by měl učitel zaznamenávat na tabuli.

V druhé fázi diskuze bychom si měli všimnout shody této simulace s realitou dnešního světa. Žáci mohou uvést příklady podobných situací ze své vlastní země. Učitel může doplnit informace o statistiku o globálním rozdělení světového bohatství a o činnostinadnárodních společností. Žáci mohou navrhnout, jak systém obchodu změnit, aby byl spravedlivější, a jaké by to mohlo mít paralely v reálném světě. Jaké jsou výhody a nevýhody smluv o volném obchodu (například NAFTA v Severní Americe nebo dohoda o volném obchodu v rámci Evropské unie) pro ekonomicky silné a ekonomicky slabé signatáře těchto smluv? Jakou roli může hrát při formování spravedlivějšího obchodního systému jednotlivý spotřebitel?

ROZŠÍŘENÍ NEBO POKRAČOVÁNÍ

Jak může učitel ovlivnit vývoj hry

Některé skupiny se budou cítit bezmocné. Aby učitel povzbudil jejich chuť obchodovat, může takové skupině poskytnout více informací nebo vytvořit nějakou situaci, která bude paralelou k reálnému světu. Někdy je možné měnit podmínky pro všechny skupiny, jindy poskytnout určitou zprávu tajně jen jedné nebo dvěma skupinám.

Změna tržních cen

Když hra chvíli probíhá, učitel v roli bankéře může měnit hodnotu některých tvarů. Například bohaté skupiny najednou zjistí, že jejich kružítko už nejsou tak potřebná jako před chvílí. Dbejte na to, abyste každou změnu cen včas ohlásili bankéři. Taková změna simuluje situaci, kdy země zjistí, že jejich převažující technologie v důsledku změny okolností zastaraly. Ceny mohou rovněž poklesnout při přesycení trhu, jako například v případě cen ropy v polovině osmdesátých let. Na začátku sedmdesátých let ceny ropy vyletěly nahoru a to podnítilo nové vývozce, jako třeba Velkou Británii, ke vstupu na trh. Současně se stále více prosazoval trend zaměřený na úspory energie, který vedl k menším požadavkům na ropu. V roce 1986 bylo na trhu příliš mnoho ropy a ceny drasticky poklesly.



// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD



POSTUP:

Zásoby surovin

Z vašich vlastních tajných zásob papíru můžete některé skupině poskytnout papíry navíc a oznámit světu (tj. ostatním skupinám), že bylo objeveno nové ložisko surovin. Jestliže to uděláte ke konci hry, kdy už každému papír dochází, může se postavení jednotlivých skupin rychle změnit. Obdobou ve skutečném světě je například nalezení nových ložisek ropy nebo minerálů. Také můžete dát do hry papír odlišné barvy, ten pak může představovat jiné, buď cennější, nebo naopak podradnější zdroje surovin a tvary z tohoto papíru pak budou mít jinou cenu.

Použití lepícího papíru

Dvě skupiny mohou dostat na začátku hry list lepícího barevného papíru nebo větší samolepky. Učitel jim k tomu nic neřekne a může se stát, že si toho ani nevšimnou – je to skutečná paralela k situaci země, která vlastní cenné zdroje, ale nezná jejich skutečnou hodnotu. Samolepky však mohou svou hodnotu získat, sdělíte-li tajně dvěma jiným skupinám, že tvary, na které nalepí čtvereček vystřižený ze samolepky nebo lepícího barevného papíru, mají čtyřnásobnou hodnotu. Informované skupiny se samozřejmě snaží tento zdroj získat. Protože původní vlastníci neznají jeho pravou hodnotu, je možné, že ho prodají velmi levně a první skupina, která ho koupí, dosáhne značného zisku. Druhá možnost je, že skupina odmítne prodat barevný papír až do konce hry, v tom případě se jeho hodnota nikdy nezpění.

Tento případ je obdobou skutečné události v historii Zambie. Na konci 19. století Cecil Rhodes, anglický obchodník, zprostředkoval vyjednávání s místními vůdci o těžbě a vývozu mědi. Ačkoliv měď se po staletí v malém měřítku ve východní Africe těžila, jen málo lidí bylo schopno předvídat rozsah těžby, kterou Rhodes zanedlouho zahájil. Smlouvy byly velmi výhodné pro britské společnosti, které těžily z tohoto vztahu až do roku 1964, kdy Zambie získala nezávislost. V současnosti Zambie vlastní 60% akcií svých měděných dolů a kontroluje toto odvětví průmyslu.

Pomoc

Během hry můžete podpořit jednu nebo dvě skupiny tím, že jim poskytnete pomoc OSN za určitých stanovených podmínek, například že třetina vyrobeného zboží se vrátí zpět OSN jako úrok. Pomoc lze poskytnout ve formě technologie (např. jeden pár nůžek na určitou dobu). Pokuste se najít příklady skutečné pomoci bohatých zemí chudým. Jaké jsou podmínky obchodu? Ve skutečnosti je pomoc jedné skupiny druhé velmi nepravděpodobná, pokud ji učitel sám nevyprovokuje. Skupiny jsou obvykle velmi neochotné pomoci druhým. Vaše pozorování budou velmi důležitá pro diskuzi o motivech a typech pomoci.



// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD



POSTUP:

V roce 1984 celková hodnota zahraniční pomoci Velké Británie činila 1311 milionů liber. Tato suma představuje součet čisté pomoci (1094 milionů liber) a splátek předchozích půjček, které byly znovu investovány do programu. Britská pomoc je poskytována dvěma způsoby: jednak jako přímá pomoc, která jde rovnou do určité země, a jednak jako prostředky, které jsou poskytovány prostřednictvím mezinárodních organizací (např. Evropská unie nebo Světová banka).

Díky historickým svazkům téměř tři čtvrtiny britské přímé pomoci (73%) byly v osmdesátých letech určeny zemím Commonwealthu. Mezi deset největších příjemců pomoci patřila Indie, Keňa, Bangladéš, Zambie, Tanzanie, Indonésie, Súdán, Srí Lanka, Thajsko a Pákistán.

V letech 1978 až 1985 byla reálná hodnota britské zahraniční pomoci snížena o 17 %. Byly plánovány ještě další podstatné škrty, ale veřejné mínění donutilo vládu změnit postoj a zvýšit prostředky věnované na program pomoci. Výše pomoci v následujících třech letech (1986-87 a 1988-89) se udržela na stejné reálné hodnotě jako v letech 1985-86.

Zprostředkováním pomoci rozvojovým zemím se zabývají i dobrovolné nevládní organizace. V letech 1984 až 1985 vzrostl celkový objem prostředků všech britských dobrovolných organizací ze 70 milionů liber na 150 milionů, pravděpodobně jako odpověď veřejnosti na hladomor v Africe.

Obchodní sdružení

Během hry mohou vzniknout různá obchodní sdružení, např. dvě nebo více skupin se dohodne na spolupráci, která bude výhodná pro všechny zúčastněné. Takový druh spolupráce dobře známe v podobě Evropského společenství. Obchodní společenství existují i v jiných částech světa: v západní Africe, Střední a Latinské Americe. Všimněte si úrovně spolupráce mezi jednotlivými zeměmi. Jedná se o plnou unii, sdílení technologií nebo materiálu, nebo o společný trh?

Kolonizace a anexe

Existují ovšem i další strategie, které skupina může použít. Bohatá skupina navrhne jiné skupině „ochranu“ nebo jí nabídne sloučení, přičemž jí slíbí, že zachová její práva a zisky. Historie nabízí nepřeberné množství příkladů anexe a kolonizace, mnoho dobrých analogií lze nalézt v historii britského impéria v Africe nebo v Indii.



// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD



POSTUP:

Kartely

Skupiny, které mají nejvíce papíru, se mohou rozhodnout spojit se na ochranu před vykořisťováním skupinami s dostatkem technologie. Ve světě se takovým skupinám říká „kartely“ a jejich cílem je stabilizovat ceny tím, že omezí množství určitého druhu zboží, které jejich členové mohou dát na trh. Příkladem takového kartelu je OPEC (společenství zemí vyvážejících ropu), UBEC (Unie zemí vyvážejících banány) a IBA (Unie zemí vyvážejících bauxit). Je však třeba říci, že obecně většina kartelů nebyla úspěšná.

Obchodní embarga

Skupiny s velkými zásobami papíru mohou buď úplně zastavit obchodování s ním, nebo ho omezit. Mohou tak pro sebe zlepšit podmínky obchodu a uchovat si zásoby pro budoucnost. Taková strategie však může být bez ochrany kartelu riskantní. Země OPEC se o takovou politiku pokusily, ale výsledky byly skrovné, protože kartel neměl dost nástrojů k jejímu prosazování. Vždy vznikne tlak ze strany menších a chudších členů kartelu a snaha produkovat více, než je jejich limit. Následně pak dojde ke snížení cen a oslabení moci kartelu. Rovněž učitel, který v té chvíli představuje OSN, může vyhlásit embargo na zboží z některé země – například pozoruje-li pokus o krádeže nebo násilné řešení sporu mezi některými skupinami.

Stávky a neklid

Učitel může zastavit výrobu tím, že vhlásí dočasnou generální stávku. Může například sebrat na několik minut nůžky. Taková situace je analogií nepokojů způsobených velkýmistávkami v průmyslových zemích, jako byla například generální stávka v Británii v roce 1926.

Popsané scénáře se pravděpodobně během hry neuskuteční bez zásahu učitele. Není nutné se snažit realizovat všech deset v jedné hře, ale každý z nich popisuje situaci, která může reálně nastat a vyvolat po hře diskusi. Jedna z výhod této hry je, že nabízí mnoho otevřených konců: mohou vzniknout a následně se rozpadnout všemožné druhy aliancí a nevyhnutelně se alespoň jeden hráč zeptá, jestli je dovoleno podvádět. To navodí velmi důležité téma morálky mezinárodního obchodu: Kdy je obchod obchodem a kdy už začíná být vykořisťováním?



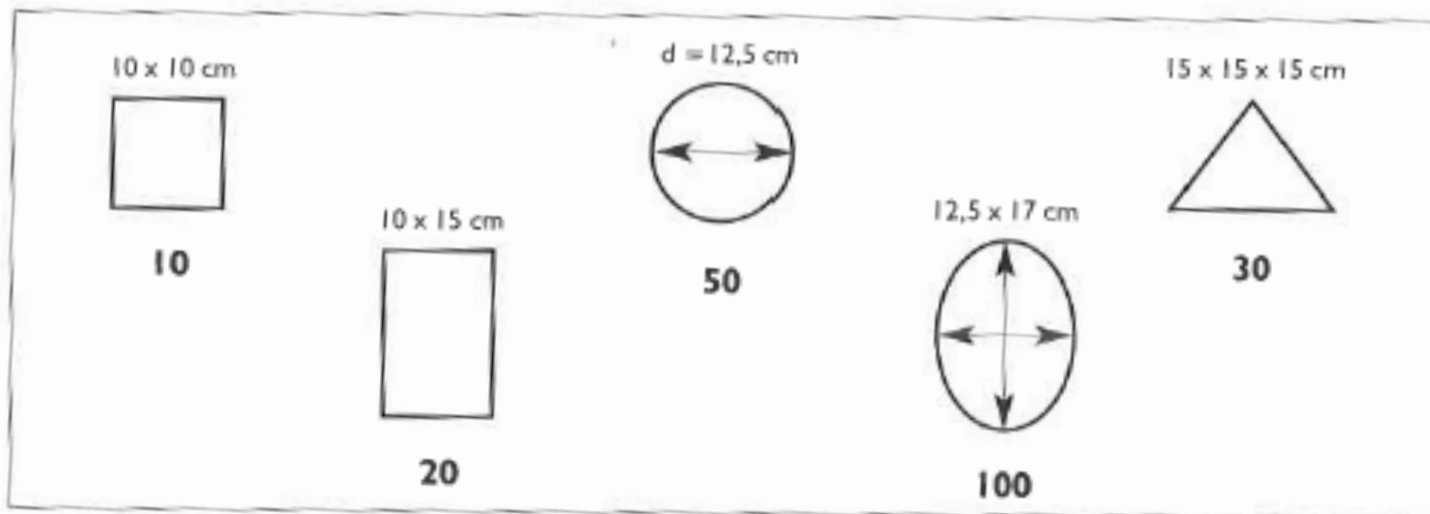
// MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI //

2. lekce: HRA NA OBCHOD

PŘÍLOHY:

Tabulka č. 5-3

Velikosti a ceny tvarů



Tabulka č. 5-4

Ceny zdrojů

Papír (za list)	5
Nůžky (za kus)	15
Pravítko (za kus)	25
Kružítko (za kus)	50